ARON PUMNUL AND ROMANIAN ORTOGRAPHY

Dumitru Draica

Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: In the first half of the 19th century, Aron Pumnul was one of the most important scholars of the Romanian people, who engaged in many activities regarding the Romanian language and literature. He was the adept of the Latin ideas, Latin literary works, he identified the Romanian language with the Popular Latin one, considering that Romanian was in fact a dialect of the Latin language. His orthographical system oscillated between tempered etymology and inconsistent phonetics, unfortunately ignoring the evolution of the language, talking about developing and perfecting these on the basis of some phonetic laws, which were already old: the generalization of phonetic alterations, enriching the language using the main internal means…, proposing forms that were aberrant at times. Aron Pumnul remains in the history of the Romanian culture as one of the creators of Romanian literary history and a major representative of the Romanian linguistics. Like Ion Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, Timotei Cipariu... he too is an important personality, whose works contributed at the developments of our culture and language, believing with fortitude in the growth of the Romanian nation through the cultivation of the national language, history and literature.

Keywords: phonetic orthography, Latin alphabet, Romanian dialects, Romanian orthoepy, Latin origin.

S-au împlinit, de curând, 150 de ani de la moartea lui Aron Pumnul, un nume de referinţă în istoria lingvisticii româneşti. Filolog, istoric literar, lingvist, profesorul lui Eminescu, Aron Pumnul s-a născut la 27 noiembrie 1818, în satul Cuciulata, în apropierea Făgăraşului, judeţul Braşov, într-o familie de ţărani iobagi, a murit la 12 ianuarie 1866, la Cernăuţi, când abia împlinise 47 de ani. Numele originar a fost Aron Pumnea, şi-a început studiile la Odorheiul Secuiesc, la vârsta de 14 ani şi a continuat apoi la Blaj (unde i-a avut profesori pe George Bariţiu şi

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

Simion Bărnuţiu) şi la Liceul piarist din Cluj (1841-1843). În 1843 este numit profesor de filozofie la Blaj şi urmează teologia şi filozofia, la Viena, la Institutul Teologic „Sfânta Barbara" (1843-1844), cu o bursă oferită de Episcopia din Blaj.

Aici urmează cursuri de istorie, drept, lingvistică romanică şi îi citeşte pe Aristotel, Seneca, Spinoza, Voltaire, Rousseau, Kant… Se reîntoarce la liceul din Blaj şi devine colaboratorul lui Timotei Cipariu, la înfiinţarea ziarelor „Organul luminărei, gazetă bisericească, politică şi literară" (4 ianuarie 1847), devenit în mai 1848 „Organul Naţiunale", primul ziar românesc cu litere latine, şi „Învăţătorul poporului" (1848), care a apărut numai câteva luni.

În timpul Revoluţiei de la 1848 este unul dintre organizatorii şi mobilizatorii Adunării populare de la Blaj, este redactor al Proclamaţiei, este urmărit şi prins de autorităţi, evadează şi trece munţii în Bucureşti, unde este numit „comisar de propagandă" de guvernul provizoriu, fuge şi de aici şi ajunge la Cernăuţi; la sfârşitul lui noiembrie 1848 este redactor la ziarul „Bucovina", care apărea în română şi în germană, unde a publicat mai multe articole lingvistice, culturale şi politice. La 22 februarie 1849, prin concurs, a ajuns profesor de limba şi literatura română la Liceul german din Cernăuţi, aici l-a avut elev pe Eminescu.

La Cernăuţi, Aron Pumnul a fost primit de familia Hurmuzachi şi a devenit colaborator la revista „Bucovina", scoasă de Eudoxiu Hurmuzachi, în octombrie 1848. A adus cu el şi atmosfera din Transilvania lui Şincai şi Maior, „acea mândrie românească, acel fanatism pentru limba noastră strămoşească şi trecutul glorios al poporului nostru de viţă romanică…" Ocupând prima catedră de limba română din Bucovina, Aron Pumnul s-a identificat întru totul cu aceasta, concepând-o ca un mijloc de educare naţională prin limbă şi cultură. A fost interesat şi de condiţiile materiale ale elevilor lui, a obţinut burse pentru aceştia din partea guvernului român şi i-a îndemnat pe tinerii români să cultive limba, literatura şi istoria naţională.

Începuturile activităţii publicistice

Aron Pumnul a debutat ca publicist, în 1844, cu un studiu despre ortografia limbii române, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", iar în 1845 a scris primul studiu lingvistic, intitulat Literele corespunzătoare firei limbei rumâneşti, tot în „Foaie pentru minte…", pentru ca în preajma Revoluţiei de la 1848 să publice studiul Viaţa naţiunei române, dulceaţa limbei şi a sintemântelor, în ziarul

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

„Învăţătorul poporului". În anul 1850 a scris Convorbiri între un tată şi fiul lui asupra limbei şi literelor româneşti (în care vorbeşte despre originea limbii române), Neatârnarea limbei rumâne în dezvoltarea sa şi în modul de a o scrie, a continuat cu Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni, 1862, Gramatica limbii române pentru şcoli medii, 1864, apărută la Viena. I-au mai apărut, Scurtă gramatică practică a limbii valahe, 1869, şi Scrieri filologice şi de istorie literară, 1889.

Aron Pumnul – lingvist şi istoric literar

Capitolul cel mai cunoscut al activităţii sale publicistice este cel lingvistic, domeniu în care a formulat mai multe idei originale, unele eronate şi bizare, din păcate, care i-au atras dezacordul multor confraţi. Studiile de lingvistică sunt fragmentare, pentru el lingvistica era o disciplină militantă ce trebuia să deştepte şi să menţină trează conştiinţa poporului. A. Pumnul a încercat şi o periodizare a istoriei limbii şi literaturii române. Astfel, în Elaboratul său de concurs, pentru ocuparea postului de limba română la Liceul german din Cernăuţi, intitulat Scurtă privire asupra istoriei limbii româneşti, stabileşte următoarele etape în istoria limbii noastre: prima etapă, până la 1580, când nu s-au păstrat documente scrise; a doua, de la 1580 (când ar fi apărut prima carte românească) până la 1780, perioadă în care româna a pătruns în biserică, fiind tipărite multe cărţi „trebuincioase"; a treia, de la 1780 (când apăruse Elementa linguae daco-romanae sive valachicae, a lui S. Micu şi Gh. Şincai, căreia A. Pumnul i-a acordat o atenţie deosebită, şi care marca afinitatea limbii române cu latina) până pe la 1848).

Limba română a continuat să se dezvolte, susţinea el, datorită unor cărturari români de seamă: I. H. Rădulescu, T. Cipariu, Gh. Asachi, A. T. Laurian… Problema periodizării limbii va fi reluată de A. Pumnul în articolul Curs de literatură românească, când amintea despre următoarele perioade: prima, de la 1433 (cea dintâi carte scrisă în româneşte fiind un Cod de legi, al domnitorului Alexandru cel Bun) până la 1780, a doua, de la 1780 (Gramatica lui S. Micu şi Gh. Şincai), până la 1828 (Gramatica lui I. H. Rădulescu) şi a treia - 1828 p - 1850.

Una dintre coordonatele de seamă ale activităţii lui A. Pumnul a fost şi aceea de istoric literar, în acest sens Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni este considerată prima antologie de literatură română, în 4 volume, 6 părţi, cu peste 2000 de pagini şi care cuprinde texte literare sau de popularizare a unor

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

cunoştinţe, Pumnul fiind considerat unul dintre întemeietorii istoriei literare româneşti. Autorul a inclus aici peste 100 de scriitori din toate provinciile româneşti, începând cu cărturarii vechi religioşi şi cu cronicarii, continuând până la mijlocul secolului al XIX-lea; este o adevărată „oglindă" a culturii noastre, dovedindu-se, în acelaşi timp, un preţios auxiliar didactic şi un manifest al deşteptării conştiinţei naţionale. Pentru a putea vorbi despre aceşti scriitori a purtat o corespondenţă amplă cu scriitori, profesori, oameni de ştiinţă şi cultură dintre cei mai reprezentativi ai epocii. Textele din fiecare autor erau precedate de notiţe biografice despre viaţa şi opera scriitorilor respectivi, conţinutul antologiei fiind predominant literar, scopul educativ al lucrării fiind unul patriotic.

Interesul pentru lexicul românesc

O preocupare importantă a lui Aron Pumnul, pentru afirmarea individualităţii limbii române, a fost aceea a îmbogăţirii şi reînnoirii lexicul românesc, prin împrumuturi din limbile romanice şi din latină, problema neologismelor preocupându-i pe cei mai mulţi dintre lingvişti în secolul al XIX-lea. Latiniştii vorbeau despre toate aceste împrumuturi, căutând să înlăture din română cuvintele de alte origini, mai ales pe cele de origine slavă. Dacă Hasdeu, Maiorescu, Odobescu… erau adepţii neologismelor latine şi romanice, respingând ideea eliminării cuvintelor înrădăcinate în limbă, indiferent de originea lor, A. Pumnul preciza, în articolul Formăciunea cuvintelor româneşti, că, dacă nu avem în limba noastră cuvinte pentru noţiuni noi, să le creăm prin mijloace proprii, iar dacă limba nu ne permite, atunci să împrumutăm din latină şi din alte limbi romanice. În vederea îmbogăţirii lexicului românesc trebuie să cunoaştem „firea cuvintelor româneşti", spunea A. Pumnul, prin care limba română se deosebeşte de limbile romanice. Însă, modalitatea pe care el o propune pentru îmbogăţirea vocabularului, prin derivare cu sufixe şi prefixe româneşti, de la cuvintele existente şi prin compunere, dar şi prin românizarea împrumuturilor după legi fonetice proprii limbii noastre, era la fel de artificială ca şi ortografia sa.

Era adeptul creării de cuvinte noi din rădăcini româneşti, cu sufixele –mânt şi –ciune (de fapt, -ânt, din lat. –entum şi –iune, din lat. -ionem); după analogia unor cuvinte moştenite din latină, precum: jurământ, din lat. iuramentum, pământ, din lat. pavimentum, mormânt, din lat. monumentum…, propunea cuvinte noi: limbământ, pentru gramatică, tâmplământ, pentru istorie, numărământ, pentru

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

matematică, sciemânt, pentru filozofie, sufletământ, pentru psihologie, cugetământ, pentru logică…, care au provocat nedumeriri şi ironii în epocă. După analogia unor cuvinte, ca: rugăciune (lat. rogationem), închinăciune (lat. inclinationem), amărăciune (lat. amaritionem)…, Pumnul încerca să introducă formele: năciune, năciunălitate, ocupăciune, formăciune, contrăzicăciune…, pentru naţiune, naţionalitate, ocupaţie, formaţie, contradicţie…, iar cu adverbul bine, folosit ca prefix, a creat cuvintele: binescriinţă (ortografie), bineleginţă (ortoepie), binesunânţă (eufonie)…

Creaţiile lexicale indicate de Aron Pumnul: leptură (lectură), subiept (subiect), cărăpter (caracter)… ar fi condus limba română la acelaşi impas ca şi latiniştii. Purismul lui nu a fost luat în serios de confraţi, care l-au ironizat adesea, Vasile Alecsandri, în comedioara Matei Milo, director: „Vivat sacra apăriciune A lui nenea ciune Ce-a adus deşteptăciune La a noastră năciune", sau în vodevilul Rusaliile: „Eşti pentru năciune O perturbăciune, Abominăciune Şi ecsecrăciune… Ciune, Ciune, Ciune, Du-te-n năibăciune!"

Aron Pumnul cunoştea foarte bine starea limbii române şi legile fonetice care au acţionat în timp asupra ei, dar nu a putut să evite unele exagerări, credea foarte mult în puterea de creaţie a limbii, în capacitatea ei de a se îmbogăţi prin mijloace proprii, de a se înnoi şi dezvolta continuu. Purismul lui era şi consecinţa unei concepţii proprii despre „neatârnarea" limbii române, cu structura ei unică, considerând împrumuturile corpuri străine.

Aron Pumnul – autor de gramatici şi manuale

În anul 1864, la Viena, a publicat în limba germană, Grammatik der rumānischen Sprache (Gramatica limbii române pentru şcoli medii...), în care îşi susţine sistemul ortografic; această gramatică era destinată elevilor străini care doreau să înveţe româneşte şi elevilor români din şcolile germane, lucrarea fiind utilizată în Bucovina, timp de 25 de ani.

În Introducere, arăta că limba noastră nu are dialecte care să nu o facă înţeleasă de la o provincie la alta, el nu s-a gândit decât la dialectul dacoromân, neluând în seamă dialectele româneşti din sudul Dunării. Tot aici se ocupa şi de sistemul ortografic al limbii române, folosit în diferite epoci, cu cele trei alfabete diferite (vechi chirilic românesc, nou chirilic românesc şi românesc cu litere latine), ortografia şi ortoepia formând un capitol de 38 de pagini. A indicat valorile

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

literelor şi a considerat că regulile generale ale ortografiei limbii noastre sunt „simple, naturale şi uşoare", căci cuvintele se scriu aşa cum se folosesc în vorbirea generală. Gramatica propriu-zisă cuprindea numai capitolul de Morfologie, în care erau prezentate părţile de vorbire, exemplele fiind date din limba populară. O adevărată surpriză ne oferă sistemul ortografic al lui A. Pumnul, cuprins în această gramatică din 1864, vizavi de formularea unor principii teoretice noi. Esenţial rămâne principiul fonetic, dar supremul îndreptar al limbii este decretat uzul limbii. Regularitatea şi eufonia sunt criterii ortografice secundare. Nici de această dată, însă, sistemul ortografic al lui Aron Pumnul nu este ideal şi nu este scutit de inconsecvenţe, pentru că uzul limbii şi scrierea fonetică sunt criterii mult prea elastice. Fonetismul lui Pumnul reprezintă, aşadar, o reacţie, explicabilă istoric, împotriva etimologismului extremist, valorificând individualitatea şi originalitatea limbii române. El a ignorat evoluţia limbii şi a preconizat perfecţionarea ei pe baza unor legi fonetice, care, însă, nu mai erau de actualitate, propunând generalizarea unor alternanţe vocalice şi consonantice (năciune, cuminecăciune…), îmbogăţirea lexicului prin derivare şi compunere, ajungându-se la unele forme aberante (vorbământ, tâmplământ, limbământ…).

În Corespondenţă, Aron Pumnul menţiona faptul că principala cauză care a împiedicat dezvoltarea limbii şi literaturii române în şcoală a fost diversitatea sistemelor de ortografie folosite de scriitori. Propunea ca ortografia „latino-română" să fie aceeaşi pentru toate provinciile locuite de români şi cerea colaborarea tuturor specialiştilor din domeniu, pentru aceasta. Astfel, într-o scrisoare adresată lui Pavel Vasici, din 1866, O epistolă... a fericitului Aron Pumnul în cauza ortografiei române, îşi exprima adeziunea faţă de o ortografie cât mai simplă şi accesibilă tuturor, având la bază alfabetul latin.

În anul 1882, îi apărea la Cernăuţi, o a doua ediţie din Gramatica limbii române pentru şcoli medii, în care alfabetul latin recomandat pentru scrierea limbii noastre era compus din 26 de semne, la care se adăugau x şi q; sunetul ă era redat prin ă şi e (cu semnul scurtimii) iar î, prin â, î şi e şi u (cu semnul scurtimii); recomanda şi folosirea lui – u la sfârşitul cuvintelor; ş, ţ erau notate ca atare; ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi ca în alfabetul italian; z era notat dz, în cuvinte latineşti şi z, în cele străine, iar înainte de b, d, g, l, v apare ca s (isvor...).

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

În Scurtă gramatică practică a limbii valahe, Bucureşti, 1869, A. Pumnul se ocupa de accentul cuvintelor şi de despărţirea lor în silabe şi arăta că pentru scrierea limbii române este necesar alfabetul latin, compus din 21 de semne: literele k, w, q apar numai în cuvintele de origine străină; x se înlocuieşte prin ss; y se înlocuieşte prin i; pentru notarea lui ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi se urmăreşte modelul italian; z este notat dz şi z; ă şi î sunt notaţi: ă, î, â...; diftongul – oa se transcrie – o; pentru ş, ţ se foloseşte sedila...

Din necesităţi didactice, Aron Pumnul a încercat să scrie şi un manual de poetică, din care s-a păstrat un fragment, Foarma din afară a poesiei române, prea scurt încât să poată fi apreciată valoarea lui teoretică; autorul venea cu denumiri noi: subieptivă (pentru poezia lirică), obieptivă (epică), lucrătivă (dramatică), învăţătivă (cea didactică), şir (vers), întorsură (strofa), cădinţă (rima), încheietură (silaba), picior (accentul)… Merită subliniat faptul că a fost interesat să dea şcolilor un manual de poetică, însă acesta nu a fost utilizat de nimeni.

Aron Pumnul şi preocupările pentru ortografia limbii române

În istoria lingvisticii româneşti, Şcoala fonetică bucovineană, al cărei întemeietor este considerat Aron Pumnul, s-a bucurat de prea puţină atenţie, iniţiatorul şi principalul ei reprezentant, deşi apreciat de unii confraţi, este cunoscut doar ca autor al unui sistem ortografic aberant. Ortografia, pe care o propunea el, reprezenta o reacţie împotriva etimologismului, primele preocupări lingvistice ale sale, datând din jurul anului 1845, pentru el limba era „sufletul naţiunii”, militând în permanenţă pentru folosirea grafiei latine, pentru eliminarea din vocabularul românesc a neologismelor şi pentru românizarea inclusiv a cuvintelor de origine latină.

La jumătatea secolului al XIX-lea, toţi cărturarii români, cei mai mulţi, adepţi ai Şcolii Ardelene, încercau să înlocuiască literele slavone cu cele latine, Aron Pumnul a recunoscut meritul Şcolii Ardelene, în ceea ce priveşte originea şi structura latină a limbii române, folosirea literelor latine în scrierea limbii noastre şi renaşterea naţională prin limbă şi istorie. De altfel, a vorbit despre problemele limbii române în articole scurte, în care acestea au fost mai mult enunţate, nu şi lămurite, cu excepţia ortografiei. Format la şcoala latinistă din Transilvania şi lucrând la „Organul luminării”, sub conducerea directă a lui Timotei Cipariu, Aron Pumnul a fost la început adeptul etimologismului.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

Cea mai importantă dintre problemele dezbătute de A. Pumnul, aceea a originii latine a limbii noastre, a fost tratată, pe larg, în articolul Curs de literatură română şi apoi, mai sumar, în articolul Convorbire între un tată şi fiul lui asupra limbii şi literelor româneşti (unde se dovedeşte adeptul etimologismului). În această lucrare apărută la Cernăuţi, în 1850, tatăl arată fiului cum s-a făcut trecerea de la scrierea cu litere chirilice la cea cu caractere latine, dă definiţia ortografiei şi arată unele reguli de scriere. A. Pumnul susţinea ideea că limba română şi limbile romanice continuă latina populară şi nu pe cea literară, clasică, dezvoltând afirmaţia lui Petru Maior, cu privire la identitatea limbii române cu latina populară. Ideea că româna este latină „originară" şi nu „derivată" din latină, a reprezentat ideea centrală a gândirii lingvistice a lui Aron Pumnul, din care rezultă concepţia lui asupra ortografiei şi asupra vocabularului românesc.

Într-o scrisoare adresată, la 22 septembrie 1865, lui V. A. Urechia, la Bucureşti, pe atunci ministru al învăţământului, Aron Pumnul arăta că societăţile literare româneşti din Arad, Sibiu şi Cernăuţi, la propunerea Ministerului Învăţământului din Viena, au hotărât să-şi unifice ortografia, pentru ca manualele şcolare din întregul Imperiu austro-ungar să aibă o ortografie unitară cu litere latineşti. La sfârşitul respectivei scrisori, A. Pumnul îl ruga pe V. A. Urechia să accepte invitaţia de a participa la o conferinţă, ca să discute despre aceste probleme ale ortografiei româneşti. Aron Pumnul, deşi a fost respins de comisiile filologice organizate din iniţiativă guvernamentală în câteva centre culturale româneşti din Austro-Ungaria, îşi va impune, în cele din urmă, punctul său de vedere, fiind considerat întemeietorul şi conducătorul şcolii ortografice bucovinene.

Societatea Românimea Jună a studenţilor români, de la Colegiul „Sfânta Barbara", din Viena, societate cu program iluminist, printre ai cărei membri se număra şi Aron Pumnul, îşi propunea întocmirea unei ortografii româneşti, ce avea ca punct de plecare Tentamen-ul, dar adopta faţă de August Treboniu Laurian un punct de vedere critic. A fost prezentat şi un amplu proiect de ortografie cu litere latine, urmărind liniile generale din Tentamen..., pe care a încercat să-l completeze, propunând 21 de litere pentru 27 de sunete, explicând fiecare literă, în parte.

Ortografia a fost una dintre problemele care l-au preocupat vreme îndelungată, pe Aron Pumnul. Concluziile studenţilor români, din Viena, le-a formulat Aron Pumnul, sub influenţa ideilor lui A. T. Laurian şi a lui T. Cipariu, în

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

primul său studiu dedicat ortografiei româneşti, Literele corespunzătoare firei limbei rumăneşti, semnat A. Pumne şi care a apărut în 1845, în Foaie pentru minte, inimă şi literatură (ca replică polemică la un alt articol, publicat tot în Foaie…, în 1845, numerele 17 şi 20, semnat Român Măcarcine, care milita pentru folosirea alfabetului chirilic şi a unei ortografii strict fonetice; polemica pornea de la afirmaţia că limba română are nevoie de atâtea litere câte sunete are şi că acest principiu se potriveşte alfabetului chirilic, nu însă şi celui latin, unde o literă poate exprima mai multe sunete, în scrierea cuvintelor fiind necesar să ne orientăm după limba latină).

În anul 1850, în ziarul „Bucovina" au apărut alte 3 studii, semnate Arune Pumnul: Neatârnarea limbei rumâneşti în dezvoltarea sa şi în modul de a o scrie, Binescriinţa limbei rumâneşti cu litere romane, şi Convorbire între un tată şi între fiul lui asupra limbei şi literelor rumâneşti. În afara acestora, a mai publicat indicaţii asupra sistemului său ortografic şi ortoepic în apendicele Gramaticii lui V. Ianovici, apărută la Viena, în 1851, precum şi în Gramatica sa, publicată tot la Viena, în limba germană, în 1864, sub titlul Grammatik der rumanischen Sprache fur Mittelschulen.

Aron Pumnul şi-a construit un sistem ortografic propriu, bazat pe cel mai economic inventar de semne grafice latineşti, ce se caracteriza pe corespondenţa fonem-grafem. Însă, ceea ce a dus la dezaprobarea contemporanilor a fost dificultatea aplicării acestui sistem, în condiţiile unei ortoepii neunitare, insuficient normate, dar şi prejudecata aspectului inestetic al semnelor propuse. Sistemul său ortografic este lipsit de unitate, a evoluat, cu oscilaţii, între un etimologism latinist temperat şi un fonetism etimologic românesc, cu numeroase inconsecvenţe, iată câteva dintre principiile de bază ale ortografiei lui A. Pumnul: literele potrivite „cu firea" limbii române sunt cele „străbuneşti" latine; scrierea trebuie să fie imaginea fidelă a rostirii; fiecare cuvânt să se scrie aşa cum se rosteşte în uzul general al vorbirii; 20 de litere latine vor reproduce sunete ale limbii române identice cu cele latine: pentru sunetele specifice româneşti se vor întrebuinţa semne diacritice, linioare şi semicercuri, pentru ş, ţ, ge, gi, ce, ci; ortografia trebuie să fie unitară pentru toţi românii...

Toate aceste reguli formulate de el şi de continuatorii Şcolii fonetice bucovinene sunt la fel de dificile şi de nefireşti ca ale etimologiştilor latinişti, cu

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

deosebirea că A. Pumnul nu face etimologism latin, ci unul românesc, adică, latiniştii au încercat să refacă unor cuvinte româneşti o ortografie apropiată de cea latină, în vreme ce A. Pumnul a folosit regulile fonetice în sens românesc, căutând să dea cuvintelor limbii noastre o formă ortografică şi ortoepică românească corespunzătoare; el propunea să se scrie şi să se rostească: plîntă, nu plantă, germînă, nu germană, căritate, nu caritate, lătină, nu latină, cărăpter, nu caracter, subiept, nu subiect, defept, nu defect…, pentru că a accentuat, urmat de nazalele m şi n s-a transformat în toate cuvintele româneşti moştenite din latină, în î (â) (român, din romanus, câmp, din campus, mână, din manus)…, fiindcă a accentuat s-a transformat în toate cuvintele româneşti vechi în ă, sau pentru că grupul consonantic latin ct a devenit în română pt…

Din păcate, Aron Pumnul nu a înţeles că legile fonetice, de transformare a sunetelor şi de formare a cuvintelor, au perioade mai scurte sau mai lungi de acţiune, în orice limbă, după care încetează şi apar altele noi. Deşi ortografia sa a constituit de la început obiect de ironie, a avut meritul de a fi sesizat principiile de bază ale unei adevărate ortografii fonetice, le-a susţinut teoretic şi a încercat să mobilizeze întreaga intelectualitate românească pentru elaborarea unei ortografii fonetice unitare pentru români.

În articolul Neatârnarea limbii române în dezvoltarea sa şi în modul de a o scrie, publicat în 1850, în ziarul „Bucovina”, închinat „junimii române”, A. Pumnul subliniază legătura organică dintre limbă şi naţionalitate. Autorul se referea şi la problema stadiului în care se afla limba română, considerând alfabetul latin cel mai potrivit pentru originea şi structura limbii noastre. Menţiona şi necesitatea unui „îndreptar”, în vorbirea şi scrierea limbii române, care să servească drept normă generală. Mai propunea litere romane corespunzătoare pentru sunetele din limba română, arătând pronunţarea lor şi dând exemple de astfel de cuvinte. Dorea o ortografie uniformă, „curat românească”, şi în încheierea lucrării făcea un apel la dezvoltarea limbii noastre, prin crearea şi folosirea unui alfabet propriu. Sistemul său ortografic va avea o evoluţie mai bună, el optând, teoretic, pentru un principiu ortografic fonetic. O grafie strict fonetică prezenta, însă, din cauza numeroaselor alternative fonetice ale limbii române, pericolul ca limba noastră să primească în scris un aspect neregulat.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

De aceea, principiul fonetic trebuia completat cu acela al unei scrieri regulate, notându-se sunetele derivate, în alternanţă, prin sunetele de bază. Cum Aron Pumnul era un adversar convins al semnelor diacritice, regulile sale ortografice, bazate, mai ales, pe notarea diferitelor accente, sunt, de fapt, tot atât de diferite ca şi ale etimologiştilor. Iată câteva exemple, în continuare: a se va nota în trei feluri, când este în poziţie finală (a – casa = casă; á – sá, fá=să; e – me = mă), şi în aceleaşi trei feluri, dar bazat pe alte reguli, atunci când se află la mijlocul cuvintelor (a – în silabe: ca, ga; e – în prefixul răz- şi în sufixul –ătate, şi á – când este accentuat: táu, sáu = tău, său).

Dificultăţile practice, însă, pe care le ridica un astfel de sistem de scriere, l-au determinat, mai târziu, pe Aron Pumnul să accepte utilizarea semnelor diacritice. Astfel, în volumul I, din Lepturariu (Lepturariu rumânesc, Viena, tom I, 1862, tom II, 1863, tom III, 1863, tom IV, partea I, 1864, tom IV, partea a II-a, 1865), surprindea o fază mixtă: ă se notează ae, î se notează î; ş, ţ, z se notează sĭ, tĭ, dĭ, indiferent dacă i se aude sau nu, prin analogie cu cĭ, gĭ.; în anul 1864 a simplificat şi mai mult sistemul, renunţând la e şi la i, în č, ğ, adică, acolo unde se aude.

Concluzii

A fost o mare personalitate a primei jumătăţi a secolului al XIX-lea, cercetarea lingvistică fiind partea cea mai reprezentativă a activităţii sale publicistice, unde a formulat numeroase idei originale. Concepţia sa lingvistică vădeşte, ca şi latinismul, o aceeaşi orientare raţionalistă şi metafizică. El a creat un sistem lingvistic, în care se traduc, cu valori specifice, concepţiile şi aspiraţiile politice ale generaţiei sale şi a furnizat argumente în formularea unor teze comparativ-istorice, susţinute de unii dintre discipolii săi. A studiat limba în evoluţia ei istorică, dar a greşit absolutizând legile fonetice valabile într-o perioadă depăşită din istoria limbii române, nu a văzut aceste legi fonetice în evoluţie, ci ca principii fundamentale, eterne şi invariabile. A fost adversarul literelor chirilice şi al etimologismului, a susţinut introducerea alfabetului latin şi principiul fonetic, însă, ortografia propusă de el a dat naştere la forme aberante şi ridicole. Aron Pumnul a înţeles clar principiile de bază ale unei adevărate ortografii fonetice, pe care le-a susţinut teoretic într-o epocă, în care domina etimologismul latinist şi când însuşi Heliade, care le formulase clar, în 1828, în prefaţa Gramaticii sale, se

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7
BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)

îndepărtase de ele, prin alunecarea în exagerările italienizante. Aron Pumnul mai are şi meritul de a fi încercat să-i mobilizeze pe toţi intelectualii români, în vederea elaborării unei ortografii „fonetice" unitare pentru toţi românii.

Dispariţia lui i-a marcat pe mulţi dintre cercetătorii vremii, astfel Alexandru Roman considera moartea lui Pumnul „o pierdere naţională", iar în ziarul „Concordia", ce apărea la Budapesta, se menţiona că „şcolarii au pierdut pe dulcele lor părinte, bărbaţii pe modelul virtuţii, naţiunea pe profetul şi stâlpul ei" . Revista lui I. Vulcan, „Familia", scria: „Un stâlp al culturii naţionale s-a ruinat, o făclie a luminării noastre s-a stins, o stea ivită pe orizontul întunecos al românimii a apus."

Bibliografie

Dumitru Draica, Contribuţii la istoria ortografiei româneşti, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2010

Dimitrie Macrea, Aron Pumnul. La 150 de ani de la naşterea sa, în „Cercetări de lingvistică", XIII, 1968, nr. 2, pg. 167-192

Gheorghe Moldoveanu, Aron Pumnul, contribuţii la dezvoltarea limbii şi culturii româneşti din Bucovina, Bucureşti, Editura academiei Române, 2007

Gheorghe Moldoveanu, Limba română în Bucovina. Statutul socio-cultural şi politic, Iaşi, Editura A92, 1998

Ioana Petrescu, Concepţia lingvistică a lui Aron Pumnul, în „Cercetări de lingvistică", XI, 1966, nr. 2, pg. 175-183

Ilie Rad, Aron Pumnul (1818-1866), Cluj-Napoca, Fundaţia Culturală Română, 2002

Luiza Seche, O lucrare puţin cunoscută a lui Aron Pumnul, în „Limba română", XVII, 1968, nr.1, pg. 79-83

Petru Zugun, Un precursor român al filologiei (Aron Pumnul), în AUI, 25, 1979, pg. 99-101.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3950 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-09 11:26:16 UTC)